

МИХАИЛ САДОВЯНУ ТЪРГОВЕЦЪТ ОТ ЛИПСКА

Превод от румънски: Гергана Стратиева, 1980

chitanka.info

ТЪРГОВЕЦЪТ ОТ ЛИПСКА^[0]

Най-сетне дойде толкова желаният миг, когато можех да се приготвя да слушам с наслада разказа на нашия достопочтен Йоница от Драганец; ала в мрачината на нощта се чуха по друма за Сучава викове и глъчка. Както си седяхме край огъня, всички обърнахме глави в една и съща посока. И пръв, който остави канчето и се изправи, беше самият комит.

— Какво ли е? — обърна се той в недоумение към нас.

Не знаехме какво може да бъде и не намерихме какво да отговорим.

Комитът направи няколко крачки към пътя. Тогава от стаята си излезе и Анкуца с голям фенер. Държеше го пред гърдите си и светлината му заруменяваше лицето ѝ. В това розово сияние очите ѝ изглеждаха по-големи и по-черни. Слезе двете стъпала и забърза към друма; ние виждахме само лицето, което се плъзгаше над тялото, превърнато в сянка.

— Трябва да са кираджии, приятелю Йоница — произнесе се капитан Исак. — Като се върнеш на мястото си, внимавай да не си катурнеш канчето с вино, че е хубаво нещо, макар да не е скъпо.

— Кираджии трябва да са — потвърди разешът.

Вярно, че бяха кираджии. Чуваха се дебели гласове, които спираха воловете: тпруу — тпру! Светлината на фенера процепи мрака и в струята светлина изникнаха като изпод земята коли с чергила. Мяркаха се хора, облечени в бели дрехи, като ту се показваха, ту се скриваха. Някой поздрави дружелюбно:

— Добър вечер, стопанке Анкуца!

— Добре сте дошли — отвърна ханджийката.

Гласът ѝ беше сладостно напевен и ние познавахме този неин глас. Тя вдигна фенера над главата си, за да може по-добре да

разпознае гостите. Тогава в светлината на лоената свещ се показва, запътен към ханджийката, един брадат мъж с калпак и джубе. Брадата му беше сресана и закръглено подстригана; пълното му загладено лице, като на охранен селянин, се смееше.

— Смятам, че е някакъв търговец — реши капитан Исак.

Ханджийката позна своя мющерия и гласът ѝ ласкаво зазвуча ту по-високо, ту по-тихо.

— Я гледай, та туй си ти, господин Дамяне! Е, добре си дошъл и заповядай под моя покрив. Поръчай на коларите да влязат, ала да пазят да не строшат мостчето над канавката. Нека влязат под навеса, пък аз ще заключа портите като в кале и не бери грижа, дори злато да имаш във вързопите.

— Нямам злато, мила стопанке Анкуца — оправдаваше се търговецът със смях.

— Зная, Дамяне; сигурно имаш скъпи неща, ала бъди спокоен. Тук има не само здрави порти, които знаеш, ами и добри хора седят край огъня и опитват новото вино. Заклала съм тлъсти пилета и съм опекла пресен хляб. Всичко е по твоя угода, пък и зная, че си човек, който обича да има дружина.

Разешът се обади на висок глас:

— Щом негова милост е такъв човек, ние на драго сърце ще му сторим място при нас и с радост ще го поканим край нашия огън.

— Негова милост е комит Йоница от Драганец — изгугука Анкуца като гургулица.

А търговецът се поклони към комита и към сенките край огъня.

— За мене ще бъде голяма чест — рече той. — И моля да ме смятате за ваш покорен слуга. Ала първо трябва да настаня стоката си, да се погрижа за храната на добитъка и на хората и след това с най-голяма радост ще хапна и пийна чаша ново вино, зер според писанието виното услажда душата и укрепва кокалите.

Комитът се върна при огъня и каза чистосърдечно:

— На мене този търговец ми харесва.

— Прав си, достопочтени комите — съгласи се дядо Леонте. — Човек, който ти заговорва и ти се засмива още щом те види, няма у себе си нито коварство, нито потайност, пък и щом господ го е оставил да се роди в зодията на Лъва и под знака на Слънцето, за него няма пречки, за да спечели имане, както и да бъде почитан от големците.

Неговите работи са почтени и спорят; и макар да ходи гордо и обувките му да скърцат, винаги ще бъде кротък и дружелюбен...

— Да го попитаме тогава, дядо Леонте, в коя зодия е роден — реши развеселен комитът.

— Щом това е твоя воля, да го попитаме, аз не съм против... — съгласи се звездоброецът.

Колите и коларите минаваха по мостчето и Анкуца осветяваше с фенера пътя им. Преброих три коли с чергила; колите бяха големи и тежки и личеше, че са пълни. Селяните подвикваха на воловете си: „Дий, дий!“ и конопените им камшици меко плющяха. Отминаха и се изгубиха под тъмния навес на хана. До едно време чувахме смесени гласове, чувахме да падат един след друг хомотите, после весело и нежно прозвучаха думите на ханджийката. След туй към нас се приближи търговецът, поклащайки се; беше висок и изглеждаше пълен в широката си антерия, а обуцата му скърцаха.

— На всички пожелавам добър вечер и добре съм ви заварил... — рече той.

— Благодарим ти — отвърна комитът. — Заповядай, препочтени господин Дамяне...

— Казвам се Дамян Кристишор — допълни търговецът, — имам дюкян в Яш, на голямата улица.

— Много добре, препочтени господин Дамяне, каня те да седнеш тук до мене на дънера и при светлината на огъня да ни видиш, пък и ние тебе да видим и да се запознаем по-добре. Този мой приятел, дядо Леонте, стар и мъдър звездоброец, казва, достопочтени Дамяне, че си роден в зодията на Лъва и ние сме желателни да чуем дали е тъй.

Търговецът премига, сякаш блясъкът на огъня го ослепяваше, и огледа наоколо си колебливо.

— Тъй е наистина — призна той. — Господ пожелал денят на моето раждане да бъде осемнадесети юли.

— Ще бъдеш ли също така добър да ни кажеш още дали годината, когато си се родил, е била под знака на Слънцето?

— Не мога да скрия, тъй е — рече тихо и учудено почтеният търговец. — Родил съм се в лято господне хилядо осемстотин и четиринайсето. Как и откъде сте могли да научите всичко туй?

— Прав си да се чудиш, приятелю — усмихна се комитът, — защото и ние се чудим повече от тебе, че без да те познава, само като

му се мярна, дядо Леонте можа да каже истината. Каза и нещо още по за чудене: че като идваш при нас, обущата ти ще скърцат, което най-напред от всичко доказа, че говори истината.

Като видя, че всички ококорихме очи и вдигнахме вежди, дядо Леонте се изправи с канчето си в ръка.

— Достопочтени комите — рече той натъртено, — и ти, господин Дамяне, като ви кажа, че само господ-бог и книгата, която имам в чантата си, ме просветляват във всичко, що казвам, учудването ви трябва да бъде по-малко, защото за господ и за тази мъдра книга няма нищо скрито... Аз, като човек, мога и да сгреша, ала книгата ми не греша. И тъй като в книгата пише какъв лик има човекът, роден под такъв или онакъв знак, то аз по вида му познавам в коя зодия и под знака на коя звезда го е родила майка му. Мога и други неща да кажа, ако отворя книгата: за съпружеството, за имот и чест, за здраве и колко години ще живее, ала моето знание не може да вникне навсякъде. И ако мога да ти кажа, достопочтени Дамяне, че виното и нашата дружба ще ти харесат, не зная, ако ме попиташ, дали ще мога да ти отговоря, че идеш от Лвов или от Липска и носиш стока от Немско.

— От Липска нося стока... — призна смирено търговецът.

— Добре тогава. Бъди жив и здрав и нека господ ти дава печалба. Изпий сега с нас до дъно канчето си с вино.

Дамян Кристишор престана да се удивлява и весел и дружелюбен, пи наздравица с всички. Сетне Анкуца му донесе печено пиле на пръстена талерка и пресен хляб. И не бе нужно да мине много време, за да видим, че този търговец е добър приятел и другар за туй, за което се бяхме събрали.

Когато под навеса всичко затихна и кираджиите, увити в кожусите си, легнаха да спят под колите, търговецът, като да беше напъхал грижите си в дъното на дълбоките джобове на джубето, съвсем се развесели и с друго пълно канче пи наздравица за капитан Некулай. Като че ли към мазила от Балабанец изпитваше повече обич.

— Ако желаеш, капитан Некулай — продължи той, — ще ти кажа как съм прекарал в чужбинско. Бидейки по волята на всевишния в това почтено съсловие, каквото е моето, преди няколко години можах да достигна добро положение и да се сдобия с малко имот. Тогава сметнах, че ми е дошло време да се изкача, с богатството, що имах, още по-нагоре, както бяха правили и други стари търговци, и реших и

аз да отида в Липска. Дотогава ходех по панаирите и купувах стока от немци и евреи. Но после разсъдих, че по-добре ще е аз да вземам тяхната печалба. И преди две години реших да отида до Лвов. И като видях, че от това отиване имам полза, наумих си да отида по-далеч, в Липска. И на Голяма Богородица станах и отидох, та запалих четири хубави свещи от чист восък на света Парашкева в църквата „Три светители“. Накарах и отец Мардаре да ми чете молитва за път, за премеждие и за болест. Стоях и на колене пред мощите на светицата и ѝ се помолих да ми помогне. Прегърнах тогаз Григорица, най-малкия си брат, когото оставих в дюкяна, качих се в колата и поех по пътя за Хуш. Сетне от Хуш преминах Прут и представих на руските власти тапиите си. А в Тигина, на Днестър, се срещнах с един търговец арменец от московската земя, с когото бях търгувал. Съветвахме се двамата и се уговорихме да купим оттам, от Тигина, петстотин чукани овни, добра стока. По рубла платихме за глава. И веднага, без да се бавим, тъй като имахме четирима души с нас, подкарахме овните нагоре по Днестър. Минахме без ядове немската граница и стигнахме в Черновиц. Оттам в Лвов. В Лвов натоварихме стоката си на трена и за няколко дни стигнахме в Щрасбург и продадохме там овните за по жълтица главата. Купиха ги други търговци да ги карат на друг пазар, дето се казва Париз.

— Пеш или с трена? — запита капитан Исак.

— С трена, достопочтени капитане. В тия страни, в Немско и във Френско, хората сега пътуват с трен. Днес са тук, утре кой знае къде са.

— Как с трен? — попита някой с дебел сърдит глас.

Обърнахме се и видяхме, че овчарят от Раръу ни гледа изпод вежди. Вярно беше, че и аз, и другите искахме да разберем като каква дяволия ще е това, за което говори търговецът. Само комитът и капитан Исак като че ли знаеха за какво става дума. Все пак не бяха против да чуят обясненията, които очаквахме.

— Не знаете ли какво е трен? — със смях запита търговецът Дамян.

— Знаем — рече бавно комитът.

— Аз не зная! — изръмжа овчарят. — Кой знае каква немска измишльотина ще да е!

— Истинска измишльотина и дяволия... — засмя се весело търговецът. — Един вид къщички на колела и колелата на тия къщички вървят по железни релси. А по тези железни релси, лесно ги тегли една машина, дето свири и пухти, да ѝ се неначудиш, и само с огън се кара.

— Без коне ли? — запита дядо Леонте.

— Без коне.

— Туй не мога аз да го повярвам! — измърмори овчарят, а дядо Леонте се прекръсти.

— Защо да не вярвате? — намеси се примирително комитът. — Аз и друг път съм чувал за туй нещо и трябва да го вярваме. Ала колкото до виждане, не съм виждал.

— Аз пък видях, както ви казвам — повтори весело търговецът. — Машината върви сама, карана с огън, и тегли зад себе си всичките къщички. И в тези къщички има хора и стока. И овните, дето ги купихме в Тигина, натоварихме в тези къщички. И много хубаво вървят, нито те друса, нито си имаш ядове; само че вдигат голяма тупурдия, та хората трябва да си говорят високо като глухите.

— Хм! — измърмори овчарят. — И ти си ходил с тая каруца, дето върви с огън, а?

— Ходил съм. Защо да се чуди човек на такова нещо, когато съм видял и други неща още по за чудене?

— Какви неща по за чудене?

— Ами ще ви кажа. Там, по ония места, в Немско, градовете са направени от къщи по на четири-пет ката.

— Значи, къщи една връз друга? Бях чувал аз и друг път за такова нещо, ама не исках да вярвам.

— Че защо да не вярваш, когато там е тъй? Ала мен това не ме учуди толкова, колкото друго нещо. Видях улици от по едно цяло парче камък...

При тия думи ние се спогледахме мълчаливо.

— Да. И немските господа и кокони излизат да се разхождат покрай улицата. Всички кокони носят шапки, а мъжете имат часовници, и то не само богатите, а и по-бедните работници.

— За часовниците не ме учудва... — прекъсна го дядо Леонте. — Ала туй, жени с шапки, право да си кажа, не ми харесва.

— Какво да се прави! — успокои го комитът. — Такива са обичаите на хората по ония земи. И още какво си видял там,

достопочтени търговецо Дамяне?

— А че друго не съм видял, освен дето в Липска става голям панаир. Голям панаир, сякаш целият свят се е събрал там, и смехории, и песни, и свирни, и всички немци пият пиво. Който не е вкусил такова питие, хич да не му е мъчно, защото е нещо като горчива помия.

— Тъй ли? — зарадва се комитът. — И не знаят ли те какво е вино?

— Може и да знаят. Ала вино като нашенското не видях и бях зажаднял за него.

— Я гледай! А за ядене какво прави там? Вярвам, че си се опазил, достопочтени търговецо, да не ядеш котки, жаби и плъхове.

Овчарят се изплю силно встрани и избърса устата си с двата ръкава на рунтавия си кожух.

— Не съм се пазил толкова много — рече търговецът, — защото твърде не видях от тая гад. Ала картофи — цели купища! Пък и колкото щеш варено свинско и телешко.

— Варено месо ли? — учуди се капитан Исак.

— Да, варено месо и туй пиво, дето ви казвам.

— Значи — продължи мазилът, — пиле на шиш не видя?

— Не видях.

— Нито агне печено, по хайдушки, и намазано със счукан чесън и оцет?

— Такова нещо не видях.

— А сарми?

— Нито сарми, нито борш. Нито шаран на шиш!

— Боже пази и помилуй! — слиса се дядо Леонте.

— Щом е тъй — продължи капитан Исак, — щом нямат всичките тези неща, не искам да ги зная! Да си стоят там с техния трен, а ние с нашата Молдова.

При тия думи всички се развеселихме и протегнахме канчетата към джубето, брадата и пълното лице на търговеца Дамян Кристишор. И се развихахме високо по различному, всеки както знае.

— Иначе тия немци имат и добри неща — продължи да ни обяснява търпеливо търговецът. — Първо и първо, у тях учението е на голяма почит.

— Ето туй не е лошо — потвърди комитът.

— Във всеки град, във всяко село, достопочтени комите Йоница, във всеки град, във всяко село има училище и учители. И всички учат.

— Ами овцете кой пасе? — измърмори овчарят и пак се развеселихме.

— Всички учат — и момчета, и момичета.

Комитът се намръщи.

— Как тъй и момчетата? Туй пак е управия, дето трябва да си остане само у тях.

Ние всички, разбира се, бяхме съгласни с комита. И пак се развикахме, та да се чуе чак в Немско.

Търговецът, който съдеше по-добре от нас, се усмихна и почака да се умирим. И след като замлъкнахме, продължи:

— И още едно добро нещо имат немците, достопочтени комите. Имат ред и законност. Запознах се там с един воденичар, който се съдил с царя за парче земя. И тъй като бил прав, съдиите отсъдили земята на него, а не на царя.

— И туй го не вярвам, както и за каруцата с огън! — извика отново Костандин овчарят.

— Аз пък вярвам и ми харесва — отвърна му разешът.

— И тъй, достопочтени комите, стоях аз там три недели и много неща видях, ала и на мене не ми хареса, като разбрах, че са еретици. Иначе и те вярват в нашия господ Исус Христос.

— Че тогава защо да са еретици?

— Еретици били, тъй ми рече отец Мардаре от „Три светители“.

— Щом той е рекъл, еретици са! Тяхна си работа! — съгласи се комитът.

Стана ни много мъчно, че немците имат този кусур, ала оставихме търговеца да свърши разказа си.

— И ходих — продължи той — по немските пътища и градища, и никой не ми стори пакост — нито някой прост човек, нито някой от царските служители. И с тая огнена каруца, както казва този човек, дето не вярва, докарах стоката чак до Лвов. Там я натоварих на едни немски каруци, а в Сучава я прехвърлих в тия коли от Кордун^[1]. И през Корну Лунчий влязох радостен в молдовската земя. Когато плащах митото на царщината, митничарите ме попитаха не им ли нося дар от тия еретици и негодници немците. Тогаз бръкнах в левия джоб на джубето си и извадих за двамата митничари по един червен шал. Зер с

време се бях подготвил за такива случаи, иначе ще ми разпарят денковете. Като ги зарадвах, пуснаха ме да мина; и вървах спокойно до пред Бороайя. Там, от горичката край Молдова, излезе един конник, хубав и снажен човек, и ми направи знак да спрем. Разбрах аз, че ако не спрем, ще ни спре с пищова си. Стоя аз и чакам. Той се приближава до колите и ме пита кой съм, отде ида и каква стока нося. Казах му всичко като пред съдия. Попитах го и аз той кой е. Отговори ми: „Погледни ме добре. Аз съм разбойник и съм завардил този широк път. Дай парите, които имаш у себе си!“

— Да ти дам стока, добри човече — думам аз, — защото пари нямам. Каквото ми беше останало, дадох го на кираджиите, а докато стигна дома, имам още два дни път.

— Тъй ли? Тогава кажи каква стока имаш.

— Каква стока имам ли? Стока от Липска, от Немско. Разни тантели, маниста, обици и платна за жените.

— Какво искаш да правя с такава стока? — рече разбойникът. — Не намери ли у тия проклетници нещо друго, нещо като за як човек като мене?

— Намерил съм, добри човече — думам, — и за туй съм помислил, и ако не се докачиш и ти хареса, заповядай този червен шал от индийска вълна; такъв няма в цялата ни страна, пък и най-хубаво стои на конник като тебе!

— Я да видя! — поиска разбойникът да го види.

Тозчас изваждам от другия джоб на джубето си третия шал и му го подавам. Много се зарадва този юнак, като го видя. Взе го и си отиде доволен.

Радостен, че се отървах, стигнах в село Драгушени, все още отвъд река Молдова. Спрях колите да си починем и накарах коларите да накладат набързо огън и да сварят мамалига. Когато извадих сиренето и те обърнаха мамалигата, току се вести пазачът и ми иска тапиите, по поръка на управителя.

Какво да ви кажа? Аз имам чудесни тескерета и най-вече имам едно писмо от моя кръстник, ага Темистокле Букшан. Изваждам аз тескеретата и му ги навирам под носа, и най-вече писмото.

В това писмо пише тъй:

„По заповед на Негово височество княза, който и да си ти, управител или надзирател, митничар или селски кмет, да не си посмял

да навредиш на този търговец, а да го оставиш да си върви с миром, отдето е. Така.“

Кокори се пазачът, гледа печатите, бърчи нос и дума:

— От Немско ли идеш?

— Да. От Липска ида.

— А каква стока носиш?

— Та каква стока да нося? Разни тантели, маниста, обици, платна и басми за нуждите на жените.

— Само туй ли? — пита. — Че какво може да прави с тях ерген като мене?

— Нищо не можеш да правиш — отвърщам му аз и се усмихвам. — Ако не се докачиш и ти хареса, достопочтени, аз съм помислил и за такъв случай. Покрай женските дреболии имам и един червен шал от индийска вълна, такъв хубав, какъвто не можеш намери никъде.

— Да видя! — подканя ме пазачът.

Изваждам аз четвъртия шал и му го давам, а той си тръгва, без да ми поблагодари.

Та тъй, братя християни — завърши весело търговецът. — Платих си митата и данъците и сега до Яш вече съм рахат. Там трябва да даря още нашата света майка Парашкева и отец Мардаре. Ще трябва да се оторамя и пред негова милост моя кръстник ага Букшан. После вече мога да си почивам у дома и в дюкяна и да чакам плода на труда си и годината, когато ми е писано да си взема жена, защото, трябва да ви кажа, аз още съм ерген.

Пак се развикахме и струпахме канчетата си пред достопочтения търговец, да се чукаем с него. При тази глъчка Анкуца се появи на вратата уплашена, ала и поусмихната. В една дълбока тепсия носеше бухнали банички. Като ги видяхме, ние още повече се зарадвахме и още повече се разпалихме. А Дамян Кристишор, търговецът от Липска, развеселен и той от виното комай колкото нас, стана, бръкна с лявата си ръка в дълбокия джоб на джубето си и извади оттам едно мънистено герданче. Приблужи се до Анкуца, сложи го на шията ѝ и го закопча. После се отдръпна две крачки назад и я загледа удивено.

— Стопанке Анкуца — рече той, — ето всички твои мющерии тук са свидетели. Нека кажат дали са виждали по-чуден гердан на по-хубава жена!

Хвана главата ѝ и я целуна по двете бузи. А Анкуца остави тепсията, измъкна се от ръцете му и побягна към хана.

1928 г.

[0] Славянското название на Лайпциг. — Б.пр. ↑

[1] Кордун — област в Буковина. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.